

Моніторинг критичних ланцюгів постачань: Оцінка доступності ліків

Вересень 2024 року | Україна, Миколаївська область

Контекст

З 2022 року Миколаївська область на Півдні України сильно потерпає внаслідок війни, особливо через власну близькість до зони активних бойових дій та період часткової тимчасової російської окупації. На початку повномасштабної війни частина населених пунктів області, у тому числі основні міста та села, були окуповані російськими військами протягом тривалого періоду.¹ Наслідком цього стало руйнування життєво важливої інфраструктури, зокрема медичних закладів, аптек і транспортних мереж, що, у свою чергу, порушило процес надання основних послуг, у тому числі з забезпечення доступності ліків.

Ситуація ще більше погіршувалася внаслідок постійних обстрілів та авіаударів по житлових районах. Станом на березень 2024 року кількість частково пошкоджених медичних закладів у Миколаївській області сягнула 44, а 6 медичних закладів було повністю зруйновано.²

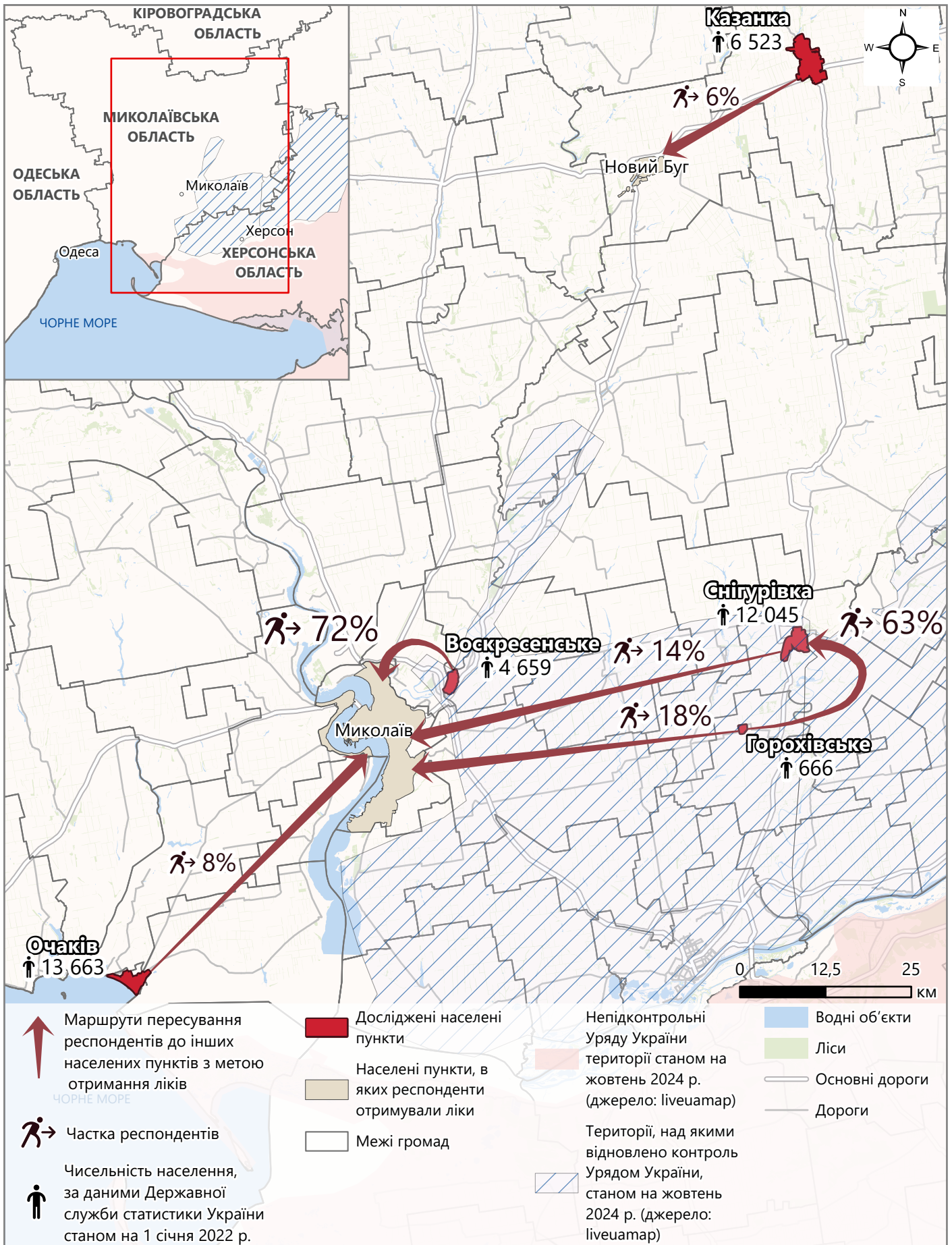
Після деокупації великої частини досліджуваної області наприкінці 2022 року розпочалися відновлювальні роботи за підтримки місцевих органів влади та міжнародних гуманітарних організацій. Попри такі заходи з відновлення, критичною залишалася проблема наявності та доступності

ліків, особливо у прифронтових і сільських населених пунктах. Руйнування доріг і аптек у поєднанні з періодичною військовою активністю ускладнюють логістику та доступ до основних ліків для місцевих жителів, особливо представників вразливих груп населення, таких як літні люди і люди з хронічними захворюваннями.

У вересні 2023 року 12% респондентів у Миколаївській області повідомили про значні перешкоди у доступі до ліків. Основними перешкодами у доступі до ліків, як і раніше, називали вартість та наявність ліків в аптеках.³ На важкодоступні території було відряджено мобільні медичні бригади, а ситуація із забезпеченням медичними товарами, ліками і обладнанням була стабілізована за рахунок благодійних пожертв. Однак у зв'язку з відсутністю працюючих аптек і труднощами з доїздом транспортом внаслідок пошкодження доріг, у деяких населених пунктах ситуація із забезпеченням ліками залишається складною.

Ключові тези

- **Налагодження доступу до ліків шляхом надання гуманітарної допомоги.** У таких населених пунктах, як Снігурівка, Очаків та Воскресенське, ситуація з наявністю ліків була стабілізована. У окремих випадках обсяг наявних ліків зріс і почав відповідати довоєнному рівню, що стало можливим у першу чергу завдяки надходженню гуманітарної допомоги та активній участі партнерів з Кластеру охорони здоров'я. Проте стабільність ситуації залежить від постійного постачання гуманітарної допомоги, а скорочення допомоги може порушити доступ до ліків, що негативно позначиться на вразливих групах населення.
- **Основні перешкоди у доступі до ліків.** Респонденти зазначали, що найбільшими проблемами, з якими вони стикалися у разі виникнення потреби у ліках, були високі ціни та відсутність певних видів ліків.
- **Проблеми з транспортом та інфраструктурою.** Жителі деяких населених пунктів, зокрема Горохівського і Воскресенського, стикаються з серйозними логістичними труднощами у доступі до ліків внаслідок пошкодження доріг та браку варіантів доїзду. Це обмежує можливості людей отримати необхідні ліки, оскільки діставатися до аптек чи медичних закладів складно.
- **Поширеність звернень до програми «Доступні ліки».** В усіх населених пунктах багато опитаних зазначили, що вони користуються програмою «Доступні ліки». Проте в окремих населених пунктах, зокрема у Воскресенському та Очакові, про незадовільну якість отриманих ліків заявила значна частка респондентів.

Карта 1. Досліджені населені пункти з пунктами призначення та кількістю респондентів, які намагалися отримати ліки у Миколаївській області

ОБҐРУНТУВАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Дане дослідження присвячене оцінці поточної ситуації з наявністю ліків у населених пунктах Миколаївської області, передусім на її прифронтових, деокупованих та сільських територіях. Це дослідження дало змогу виявити населені пункти з найвищим рівнем дефіциту ліків та логістичних труднощів з їх придбанням, а також зібрати дані про категорії дефіцитних медикаментів. Ці дані сприятимуть ухваленню обґрунтованих рішень Кластером охорони здоров'я, гуманітарними організаціями та місцевими органами влади. Спираючись на отримані результати, будуть розроблені цільові заходи, спрямовані на поновлення та полегшення доступу до основних ліків та забезпечення необхідною допомогою людей похилого віку, людей з хронічними захворюваннями та внутрішньо переміщених людей.

Було обрано 5 населених пунктів у Миколаївській області шляхом вивчення даних моніторингу гуманітарної ситуації (МГС) Ініціативи REACH та проведення консультацій з фахівцями Кластеру охорони здоров'я.⁴ З лютого 2022 року 3 з цих населених пунктів — Снігурівка, Горохівське та Воскресенське — було частково або повністю окуповано російською армією, а пізніше звільнено

українськими військовими. Населення у цій місцевості складається переважно з літніх людей, які внаслідок хронічних захворювань є особливо залежними від ліків.

В обраних населених пунктах було проведено інтерв'ю з представниками 5 медичних закладів, а також 223 домогосподарствами, які, за попередніми даними, залежать від препаратів для лікування хронічних або смертельно небезпечних захворювань. Учасники опитування були визначені за допомогою рекомендацій: контактну інформацію потенційних респондентів надавали місцеві жителі. Такий підхід дозволив сформувати вибірку, керовану респондентами, в якій перелік кандидатів для опитування поступово розширювався. Хоча розмір вибірки та обрана методологія вказують на те, що отримані результати слід розглядати скоріше як індикативні, а не суто репрезентативні, наявність даних як від пацієнтів, так і від постачальників медичних послуг надає більш повне уявлення про доступ до ліків на досліджених територіях. Збір даних відбувався протягом періоду з 26 серпня по 9 вересня 2024 року.

Висновки

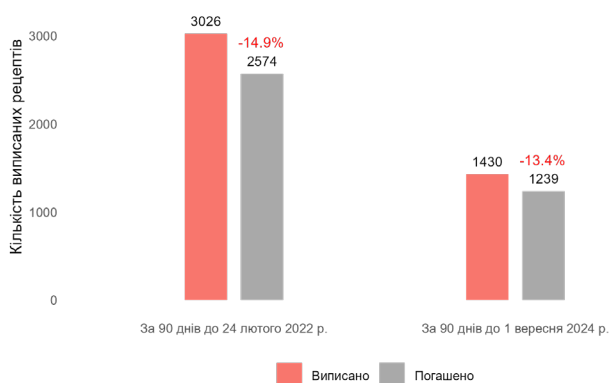
Снігурівка

Кількість респондентів: 50 + 1KI

Середній вік респондентів: 59 років

Снігурівка, населений пункт у південно-східній частині Миколаївської області, знаходиться приблизно за 40 км від лінії фронту. За даними Державної служби статистики України, станом на початок 2022 року чисельність її населення становила 12 045 осіб.⁵ Попри 8-місячний період російської окупації, ситуація з доступом до ліків у Снігурівці є відносно менш тривожною порівняно з іншими дослідженими населеними пунктами. За словами ключових інформантів (KI), наразі рівень наявності ліків повернувся в межі свого довоєнного діапазону переважно завдяки гуманітарній допомозі.

Порівняння кількості виписаних та погашених рецептів: Снігурівка

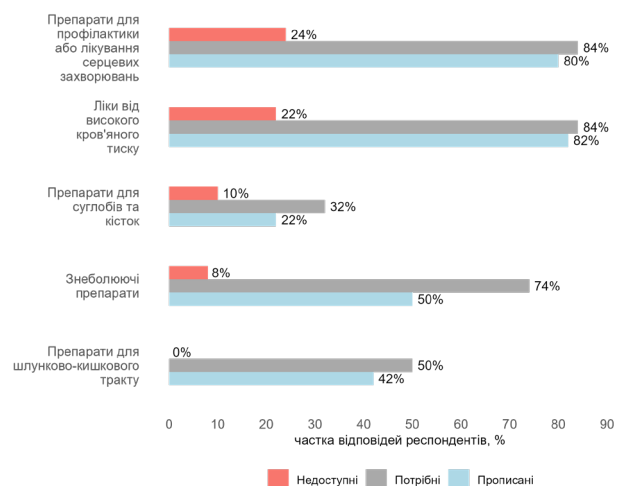

Під час опитування 49 респондентів відмітили наявність аптек у населеному пункті, причому половина учасників повідомила про можливість отримати ліки також у медичних закладах. Ця інформація підтверджується даними Національної служби здоров'я України, згідно з

якими у Снігурівці працює 7 аптек та 1 медичний заклад. Слід відзначити активність партнерів Кластеру охорони здоров'я: 6 організацій провадили свою діяльність у Снігурівці протягом липня-серпня 2024 року. Їхня діяльність охоплювала надання допомоги ліками, медичним обладнанням та витратними матеріалами, а також первинної медичної допомоги і психологічної підтримки.

Попри те, що майже половина опитаних (23) повідомила про відсутність проблем у доступі до ліків, 20 респондентів вважали вартість ліків перешкодою, а 15 згадали про відсутність певних ліків. Крім того, 3 респонденти назвали труднощі, пов'язані з інвалідністю, але KI наголошували на доступності послуги виклику соціального або медичного працівника додому для тих, хто цього потребує.

Потрібні, прописані та недоступні ліки в Снігурівці

Було зафіксовано також проблеми з транспортом, оскільки респонденти говорили про серйозне погіршення стану доріг

з початку повномасштабного вторгнення, що відповідно негативно позначилося на доступності перевезень, а отже, можливості придбати ліки поза межами цього населеного пункту. За отриманою інформацією, 10 респондентів змушені були їхати в іншу місцевість, щоб знайти необхідні їм ліки. Водночас слід зазначити, що протягом останніх 2 місяців 35 респондентів отримали ліки через програму «Доступні ліки». Серед усіх опитаних, які приймали ліки протягом останніх 2 місяців, лише 2 висловили незадоволення якістю отриманих ліків.

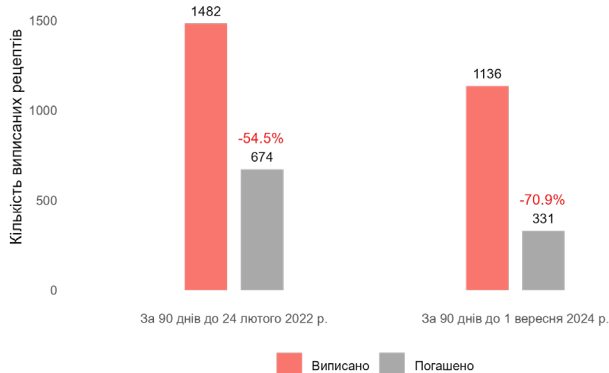
Казанка

Кількість респондентів: 34 + 1 KI

Середній вік респондентів: 48 років

Станом на початок 2022 року населення Казанки, відносно невеликого населеного пункту у північно-східній частині Миколаївської області, становило 6 523 особи.⁵ За словами KI, доступ до ліків у населеному пункті суттєво не змінився порівняно з довоєнним періодом, частково завдяки наявності гуманітарної допомоги. KI вказали на те, що найбільшою складністю з забезпеченням стабільного надання медичних послуг і постачання ліків було фінансування, причому значна частина ресурсів виділялася на паливо для роботи електрогенераторів.

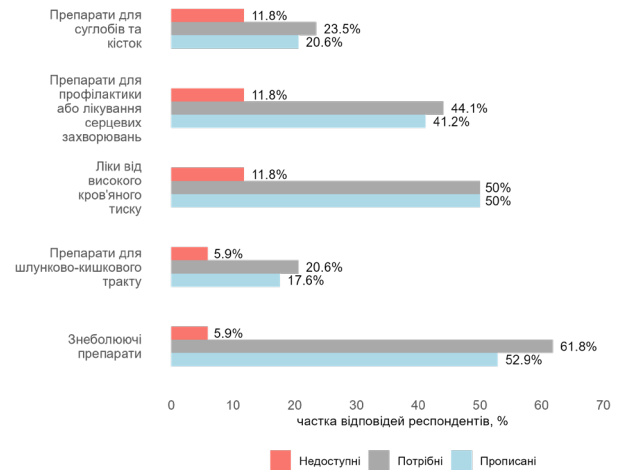
Порівняння кількості виписаних та погашених рецептів: Казанка

За словами 34 респондентів, у Казанці працює аптека, і ця інформація підтверджує дані Національної служби здоров'я України. Крім того, один респондент повідомив про можливість замовити доставку ліків Укрпоштою. Це підтвердили KI, які додали, що ліки можна отримати також у центрі первинної медико-санітарної допомоги або під час візиту додому медичних або соціальних працівників. За даними платформи онлайн-звітності ActivityInfo, один партнер Кластеру охорони здоров'я провадив діяльність з надання психіатричної і психосоціальної допомоги у Казанці протягом липня-серпня 2024 року, причому особлива увага приділялася розвитку спроможності надавачів медичних послуг краще обслуговувати вразливі групи населення.

Серед усіх респондентів 21 людина не стикалася з перешкодами у доступі до ліків протягом останніх 2 місяців. Однак 7 опитаних зазначили, що вони не могли дозволити собі ліки, а 2 респонденти повідомили про відсутність певних ліків у населеному пункті. За даними KI, найбільшою проблемою, зокрема для літніх людей, були високі ціни на ліки.

Потрібні, прописані та недоступні ліки в Казанці

Слід також зазначити, що, за отриманими даними, 26 респондентів користувалися програмою «Доступні ліки» протягом останніх 2 місяців, причому лише одна людина висловила незадоволення якістю отриманих ліків.

Горохівське

Кількість респондентів: 40 + 1 KI

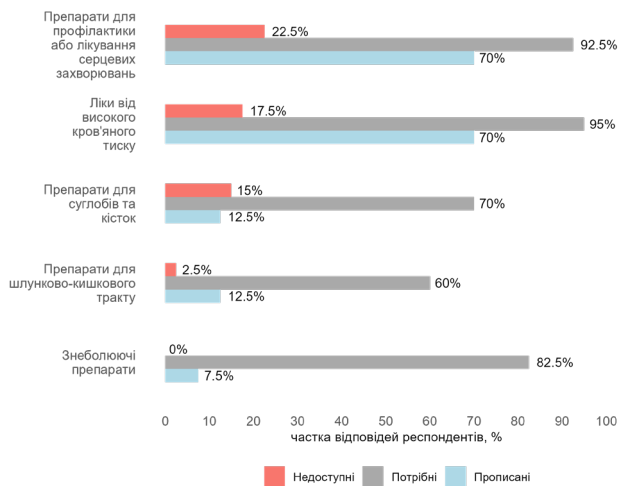
Середній вік респондентів: 59 років

Горохівське – невелике село у південно-східній частині Миколаївської області, знаходиться за 30 км від лінії фронту та налічує 666 осіб.⁷ Як і більша частина області, село перебувало під російською окупацією протягом приблизно 8 місяців. За даними KI, незважаючи на стабілізацію ситуації з наявністю ліків, труднощі з логістикою зберігаються через серйозні пошкодження доріг внаслідок постійних бойових дій.

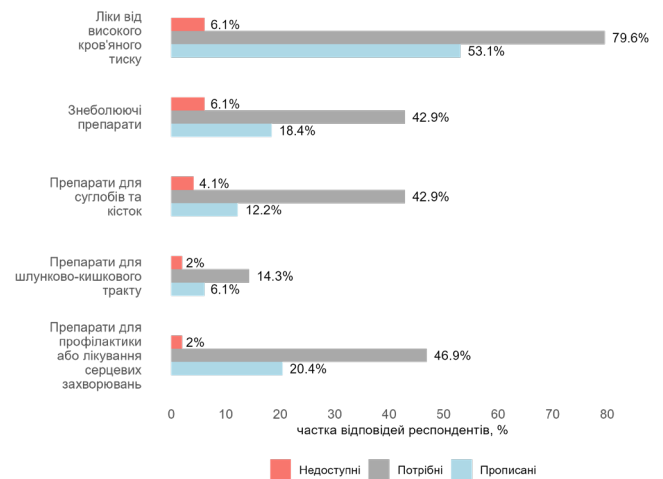
Що стосується медичного обслуговування, жителі Горохівського залежать від центру первинної медико-санітарної допомоги – єдиного медичного закладу у селі. За словами 35 респондентів, у поліклініці є невеликий аптечний кіоск, проте, за даними Національної служби здоров'я України та KI, у населеному пункті аптеки відсутні. За інформацією платформи ActivityInfo, протягом липня-серпня 2024 року у Горохівському 2 партнери Кластеру охорони здоров'я організували мобільні та стаціонарні медичні бригади, які надавали консультації, комплексну первинну медичну допомогу, допомогу на дому, посттравматичну стабілізацію і переспрямовували пацієнтів до відповідних спеціалістів.

Незважаючи на те, що 25 респондентів повідомили про відсутність перешкод у доступі до ліків, 10 відмітили відсутність транспорту до найближчої аптеки, 10 не змогли оплатити вартість ліків, а 5 не змогли знайти необхідні їм ліки. KI підтвердили, що за умови відсутності місцевих аптек найбільшою проблемою для жителів є транспорт, причому логістика у цій місцевості є надзвичайно ускладненою. Попри ці проблеми, 29 респондентів зазначили, що протягом останніх 2 місяців вони були змушені їздити за ліками до іншого населеного пункту. Крім того, у той же період 28 опитаних змушені були їздити за рецептами.

Потрібні, прописані та недоступні ліки в Горохівському

Потрібні, прописані та недоступні ліки в Очакові

Слід зазначити, що усі 40 респондентів користувалися програмою «Доступні ліки», хоча 5 висловили незадоволення якістю отриманих ліків.

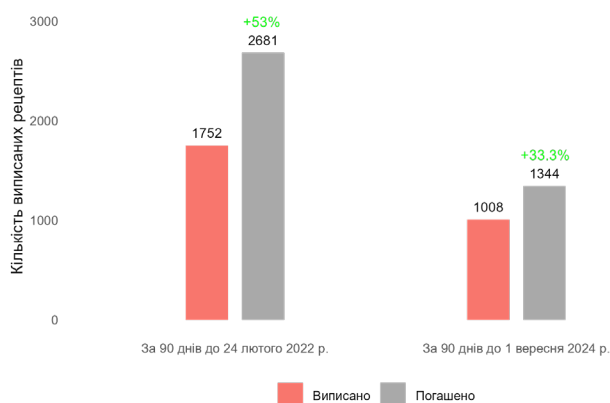
Очаків

Кількість респондентів: 49 + 1KI

Середній вік респондентів: 68 років

Очаків, портове місто у Миколаївській області на Півдні України, має стратегічне розташування на узбережжі Чорного моря, у гирлі Дніпро-Бузького лиману всього за 5 км від територій, окупованих російською армією. Очаків вважається відносно великим населеним пунктом з огляду на його довоєнну чисельність населення (13 663 особи).⁵ За словами ключового інформанта, ситуація з наявністю ліків стабілізувалася порівняно з довоєнним періодом, і наразі жодних суттєвих перешкод у закупівлі ліків не спостерігається.

Порівняння кількості виписаних та погашених рецептів: Очаків

За словами 44 респондентів, у місті є стаціонарні аптеки, і це підтверджується також даними KI та Національної служби здоров'я України. 29 респондентів зазначили, що, окрім аптек, ліки можна отримати і в місцевій клініці. 2 опитаних знали про можливість викликати соціального працівника додому. За даними платформи ActivityInfo, протягом липня-серпня один партнер Кластеру охорони здоров'я провадив діяльність в Очакові, а саме надавав медичні консультації, а також безоплатні ліки, медичне обладнання та витратні матеріали місцевим медичним закладам.

Незважаючи на те, що 34 респонденти повідомили про відсутність перешкод у доступі до ліків, 6 не могли дозволити собі ліки, а ще 6 відмітили відсутність певних ліків. Лише 4 респонденти змушені були їхати в інший населений пункт, щоб придбати необхідні їм ліки, а 14 опитаних зазначили, що отримують ліки в Очакові за програмою «Доступні ліки».

Проте, слід зазначити, що 8 респондентів висловили незадоволення якістю отриманих ліків.

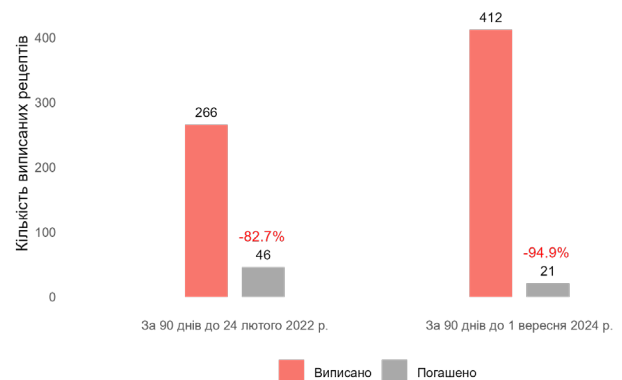
Воскресеньське

Кількість респондентів: 50 + 1KI

Середній вік респондентів: 65 років

За даними Державної служби статистики України, станом на початок 2022 року Воскресеньське, відносно невеликий населений пункт в центральній частині Миколаївської області, налічував 4 659 осіб.⁵ Розташоване всього за 10 км від обласного центру, селище було окуповане російською армією у 2022 році. За словами ключового інформанта, доступ до ліків покращився порівняно з довоєнним періодом, переважно завдяки наявності гуманітарної допомоги.

Порівняння кількості виписаних та погашених рецептів: Воскресеньське

За даними Національної служби здоров'я України, у Воскресеньському є стаціонарна аптека, і це підтвердили усі 50 респондентів та KI. Крім того, у населеному пункті працює мобільна медична бригада, а місцеві жителі можуть отримати ліки під час візиту соціальних або медичних

працівників додому. 5 респондентів повідомили також про наявність ліків у медичному закладі. За даними платформи ActivityInfo, у Воскресенському протягом липня-серпня 2024 року провадив свою діяльність один партнер Кластеру охорони здоров'я, а саме надавав медичні консультації місцевому населенню.

Попри наявність постачальників ліків, більшість респондентів (32) повідомили про труднощі у доступі до ліків. 26 опитаних зазначили, що вони не змогли оплатити вартість ліків, а 16 не могли знайти певні типи препаратів. Серед основних проблем КІ назвали руйнування аптек та доріг. Мобільні медичні центри, районні парамедики і гуманітарні організації долучилися до заходів з покращення ситуації з забезпеченням ліками. Водночас 36 респондентів повідомили, що вони були змушені їздити до обласного центру, який знаходиться відносно недалеко, з метою придбання необхідних ліків.

Протягом минулих 2 місяців 30 респондентів скористалися програмою «Доступні ліки». Разом з тим слід зазначити, що 15 опитаних висловили незадоволення якістю отриманих ліків.

Кінцеві примітки

1. УВКПЛ, Ситуація з правами людини під час російської окупації території України та її наслідки, березень 2024 р.
2. BOO3. HeRAMS Україна. Звіт щодо актуальної ситуації, березень 2024 р.
3. BOO3. Оцінка прифронтових потреб: звіт на основі даних, зібраних на прифронтових територіях Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Херсонської, Миколаївської, Одеської та Запорізької областей, лютий 2024 р.
4. REACH. Моніторинг гуманітарної ситуації (МГС), березень 2024 р.
5. ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ. Чисельність наявного населення в Україні, січень 2022 р.
6. Аналітичні панелі Національної служби здоров'я України
7. [Офіційний вебсайт Горохівської громади](#)